

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۳/۱۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۹/۱۰

بررسی رابطه هوش معنوی حسابداران و کیفیت صورت‌های مالی

متینه پارسیان^۱

رحمت الله محمدی پور^{۲*}

سیدکیوان خاتمی^۳

چکیده

زمینه: تأثیر انواع هوش بر عملکرد در حوزه های مختلف بررسی شده است. در این میان هوش معنوی و ابعاد آن موضوع جالب توجهی است که به تازگی در حوزه مالی رفتاری نیز تأثیر آن بر متغیرهای مختلف بررسی می‌شود که در این پژوهش کیفیت صورتهای مالی به عنوان متغیر وابسته مد نظر است. نتایج پژوهش‌های قبلی نشان داده است که متغیرهای انواع هوش در سایه مدیریت خلاقانه و مبتکرانه تقویت می‌شوند.

هدف: پژوهش حاضر به بررسی رابطه هوش معنوی حسابداران و کیفیت صورت‌های مالی می‌پردازد.

روش: جهت گردآوری مبانی نظری اطلاعات در خصوص تبیین ادبیات موضوع پژوهش از روش کتابخانه‌ای و مطالعات اسنادی استفاده شده است و برای دستیابی به اطلاعات مورد نیاز، برای پردازش فرضیه‌های پژوهش به منظور گردآوری داده‌ها برای متغیرها علاوه بر پرسشنامه از سایت کدال استفاده شد. روش آزمون فرضیه‌ها در مطالعه حاضر با استفاده از معادلات ساختاری به کمک نرم افزار *Smart-Pls*₂ است.

یافته‌ها: آزمون فرضیه‌ها نشان داد بین هوش معنوی حسابداران و کیفیت صورت‌های مالی رابطه معناداری وجود دارد. همچنین بین هوشیاری، جهت‌گیری درونی، معنا و مفهوم، حقیقت و صداقت و تمامیت و کلیت حسابداران با کیفیت صورت‌های مالی رابطه معناداری

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران Matin.parsian@gmail.com

۲. استادیار، واحد ایلام، دانشگاه آزاد اسلامی، ایلام، ایران (نویسنده مسؤل) Rm.accounting2@yahoo.com

۳. عضو هیات علمی، واحد دماوند، دانشگاه آزاد اسلامی، دماوند، ایران khatamyir@yahoo.com

وجود دارد. از سوی دیگر بین خوبی و وجود و شخصیت حسابداران با کیفیت صورت‌های مالی رابطه معناداری وجود ندارد.

نتیجه‌گیری: با توجه به نتایج بدست آمده می‌توان نتیجه گرفت که ابعاد هوش معنوی در حسابداران بر کیفیت صورت‌های مالی اثرگذار است؛ لذا این موضوع می‌طلبد که مدیران شرکت‌ها در سایه ابتکار و نوآوری کمک کنند تا ابعاد هوش معنوی تقویت شده که بتوان در راستای تقویت کیفیت صورتهای مالی از آن بهره برد.

کلید واژه‌ها: هوش، هوش معنوی، حسابداری، کیفیت صورت‌های مالی.

پیشگفتار

در روان‌شناسی، تعریف واحدی از هوش وجود ندارد. به طور خلاصه هوش، مجموعه‌ای از توانمندی‌ها و توانایی‌ها است. بنا به اعتقاد نظریه پردازان تحلیلی، هوش توانایی استفاده از پدیده‌های رمزی یا قدرت و رفتار موثر و یا سازگاری با موقعیت‌های جدید و تازه و یا تشخیص حالات و کیفیت محیطی است. شاید بهترین تعریف تحلیلی هوش را بتوان تعریف یکی از روانشناسان آمریکایی دانست که بیان داشته است: "هوش یعنی تفکر عاقلانه، عمل منطقی و رفتار موثر در محیط" (ماریسون^۱، ۲۰۰۰). هوشی که به واسطه آن به سؤال‌سازی در رابطه با مسایل بنیادی در زندگیمان می‌پردازیم و با کمک آن، تحول و تغییر را در زندگی پذیرا می‌شویم. هوشی که قادریم توسط آن به فعالیت‌ها و نحوه عملکردهایمان مفهومی وسیعتر، غنی‌تر، پربارتر و پرمعناتر ببخشیم. همچنین با کمک آن بر معنای اعمالمان آگاه شده و دریابیم کدامیک از اعمال و رفتارهایمان از ارزش بیشتری برخوردارند و کدام مسیر در زندگیمان والاتر و شایسته پیمودن است (یوشیدا و ساندا^۲،

1. Marison

2. Yoshida & Sandall

۲۰۱۳). مثلاً هوش هیجانی را شامل ابعاد آگاهی از هیجانات خود، مدیریت هیجانات خود، شناسایی هیجانات دیگران و تنظیم روابط خود با دیگران می‌دانند (شوقی و همکاران، ۱۳۹۶). هوش معنوی هوشی است که از طریق آن مسائل مربوط به معنا و ارزش‌ها حل شوند. هوش معنوی برای حل مشکلات و مسائل مربوط به معنای زندگی و ارزش‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد (شیاسی و همکاران، ۱۳۹۵). سازمان‌های عصر حاضر هم اکنون در محیطی فعالیت می‌کنند که بسیار پیچیده و پویا و متغیر است. جهانی سازی فرآیندها، فعالیت‌های اقتصادی و رشد فرآیندها تکنولوژی از عوامل شتابان و هدایت‌کننده این تغییرات بوده‌اند. مدیران و رهبران دنیای کسب و کار فعلی بایستی از هوشمندی قوی، یکپارچه و چند بعدی برخوردار باشند تا بتوانند تصمیمات هماهنگ و مناسبی اتخاذ کنند. مدیران با استفاده از هوش معنوی که فراتر از هوش منطقی و عاطفی است به حل مسائل و مشکلات در محیط کار می‌پردازند. معنویت تأثیر چشمگیری در بهبود عملکرد فردی و سازمانی دارد و مدیران سازمان‌ها باید تلاش کنند که معنویت کارکنان را تقویت کنند تا هوش معنوی سازمان را بالا ببرند (صادقی راد، ۱۳۹۴). امروزه تجهیز مدیریت به یک سیستم اطلاعاتی صحیح و مطمئن که توانایی مدیریت را در اتخاذ تصمیمات لازم در خصوص برنامه‌ریزی، سازماندهی و کنترل ارتقا بخشد به یک ضرورت مهم تبدیل شده است. این اطلاعات می‌تواند به کمک سیستم‌های گوناگون مورد پردازش و تجزیه و تحلیل قرار گیرد و مدیریت را در امر شناسایی دقیق مسئله و مشکل، تعیین اهداف و ارزیابی راه‌حل‌ها و انتخاب یک راه‌حل بهینه در اجرا و ارزیابی آن کمک کند (ممینی و ممینی، ۱۳۹۲). جهانی شدن با توسعه و پویایی بازار و در عین حال افزایش بی‌ثباتی و شک و تردید در سطح شرکت‌های بزرگ همراه بوده است. همچنین رسوایی‌های مالی اخیر در سطح جهان نگرانی‌هایی را در رابطه با قابلیت اتکای صورت‌های مالی ایجاد کرده است. این رسوایی‌ها و پیامدهای پس از آن دلیل اصلی برای توجه بیشتر به کیفیت صورت‌های مالی است. علاوه بر این، فشار بحران‌های مالی بر بسیاری از کشورهای جهان در سالهای اخیر تقاضا برای حسابرسی با کیفیت بالا را افزایش داده است

(زوریگات^۱، ۲۰۱۱). هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه هوش معنوی حسابداران و کیفیت صورت های مالی است، با توجه به اینکه هوش معنوی به راحتی می تواند به انسان توان تغییر و تحول بدهد (امرام، ۲۰۰۹؛ صمدی، ۲۰۰۶)، به عقیده وگان هوش معنوی، ذهن را روشن و روان انسان را با بستر زیربنایی وجود مرتبط می سازد، به فرد کمک می کند تا واقعیت را از خیال تشخیص دهد (فتاح و شیخی، ۲۰۰۹)، به عبارتی تقویت هوش معنوی حسابداران باعث تهیه صورت های مالی به نحو مطلوب می شود. صورت های مالی به عنوان مهمترین محصول سیستم های اطلاعاتی حسابداری باید از کیفیت قابل قبولی برای تصمیم گیری برخوردار باشد. کیفیتی که در برگیرنده و بیانگر این موضوع باشد که اطلاعات تهیه شده برای استفاده کنندگان در راستای ارزیابی وضعیت مالی، عملکرد مالی و انعطاف پذیری مالی شرکت مفید و در تعیین و انتخاب تصمیمات سازمانی راهگشا است.

در بررسی پژوهش های انجام شده می توان به مواردی مانند، لالاتندو و پرادهان^۲ (۲۰۱۸) که تأثیر هوش معنوی را با تعهد حسابداران بررسی نموده است، اشاره کرد. یافته های پژوهش وی نشان داد که هوش معنوی می تواند باعث تقویت تعهد کاری در سازمان شود. اختر و همکاران^۳ (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان به دست آوردن شناخت هوش معنوی برای پایداری سازمانی، بیان می کنند که آموزش هوش معنوی اسلامی باید به عنوان عامل مهمی برای پیشرفت کارکنان در سازمان باشد. هوش معنوی اسلامی قدرت داخلی فرد را با داشتن قلب و روح خالص افزایش می دهد تا آن فرد به روش اخلاقی عمل کند. صالحی و همکاران (۲۰۱۷) به بررسی هوش معنوی و عاطفی، عملکرد مالی، اجتناب مالیاتی و کیفیت افشای شرکت پرداختند. نتایج آن ها نشان داد که ارتباط بین سطح مهارت های فکری مدیران (هوش معنوی و هوش هیجانی) و فعالیت های اجتناب مالیاتی وجود دارد. ویولتا و ساندریتا^۴ (۲۰۱۵)

1. Zureigat
2. Lalatendu & Pradhan
3. Akhtar et al.
4. Violeta & Sandrita

در پژوهشی به بیان هوش معنوی رهبران در قالب سازمان‌های خدماتی با رویکرد جنسیتی پرداختند. نتایج پژوهش، اختلاف آماری معنی داری را نشان داد. مردان بیشترین امتیاز را کسب کردند. تأثیرات قابل توجه بیشتر بر نگرش، ارزش‌ها و رفتارهای مبتنی بر هوش معنوی رهبران نشان داده شده است و توضیحات مفصلی از پیوندهای شناسایی ارائه شده است. انور و همکاران^۱ (۲۰۱۵) در پژوهشی به بررسی اثرات هوش معنوی و ابعاد آن بر رفتار شهروندی سازمانی پرداختند. تجزیه و تحلیل رگرسیون چندگانه نشان داده است که هوش معنوی کارکنان نقش مهمی در ایجاد رفتار شهروندی در میان کارکنان ایفا می‌کند. دو بعد مهم، یعنی تفکر انتقادی حسی و تفکر انتقادی از هوش معنوی، تأثیر زیادی بر رفتار شهروندی سازمانی دارند. هنیفی^۲ (۲۰۱۲)، تأثیر هوش معنوی و هوش عاطفی بر عملکرد حسابرسان را بررسی کرده است؛ وی نتیجه‌گیری می‌کند که بین هوش معنوی و هوش عاطفی بر عملکرد حسابرسان تأثیر وجود داشته است. آمرام و دیریر^۳ (۲۰۰۹)، به بررسی هوش معنوی و هوش هیجانی در مدیریت شغلی کارآمد پرداختند. نتایج نشان داد هوش معنوی با مدیریت کارآمد به طور معناداری ارتباط دارد. هوش عاطفی نیز با مدیریت مؤثر ارتباط معناداری داشت. به طور کلی هوش معنوی و هوش هیجانی هر کدام در مدیریت شغلی کارآمد تأثیر داشته اما متمایز از هم است. آسهرلوس و داداشی خاص (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان تأثیر هوش معنوی مدیران بر عملکرد کارکنان سازمان‌های دولتی بیان می‌کنند که هوش معنوی نه تنها در حوزه‌های فردی بلکه در حوزه‌های روان‌شناختی، وارد سایر حوزه‌های علوم انسانی از جمله مدیریت شده است. پژوهش‌های فزاینده در حوزه معنویت، مشاهده تأثیر چشمگیر آن، در بهبود عملکرد فردی و سازمانی بوده است. همچنین شواهد نشان می‌دهد که تمرین‌های معنوی باعث افزایش آگاهی و بینش نسبت به سطوح جدید چندگانه هوشیاری (تعمق) هستند و بر عملکرد افراد تأثیر مثبتی دارند تا در دست‌یابی به عملکرد خوب، آن را سرلوحه

---

1. Anwar et al.

2. hanifi

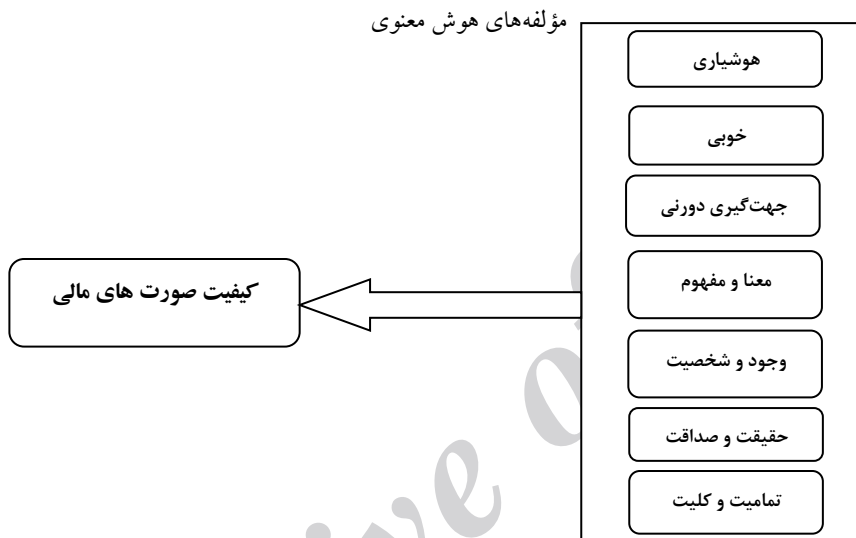
3. Amram & Dryer

برنامه‌های کاری و شغلی و زندگی خود قرار دهند. رهنمای رودپشتی و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی با مرور ادبیات موضوعی پشتیبانی تصمیم و هوش تجاری با رویکرد کاربرد در سیستم اطلاعات حسابداری مدیریت نسبت به سنجش الگو اقدام نمودند نتایج نشان داد ارتباط معنی داری بین سیستم اطلاعات حسابداری مدیریت مبتنی بر پشتیبانی تصمیم و هوش تجاری در سطوح مختلف با متغیرهای عملکرد وجود دارد. میرزاخانی و همکاران (۱۳۹۳) به بررسی رابطه بین ویژگی‌های شخصی با هوش معنوی پرداختند. نتایج نشان داد که تمامی مؤلفه‌های ویژگی‌های شخصی بر روی هوش معنوی تأثیرگذار هستند و به جز مؤلفه روان‌نژندی که رابطه معکوس با هوش معنوی دارد مابقی مؤلفه‌ها ارتباط مستقیم با هوش معنوی دارند. حاجیها و ملاسلطانی (۱۳۹۵)، به بررسی رابطه بین هوش اخلاقی با عملکرد حسابرسان مستقل پرداختند. نتایج به دست آمده حاکی از آن است که رابطه معناداری بین هوش اخلاقی و همه مؤلفه‌های آن به جز بخشش با عملکرد حسابرسان وجود دارد، از بین این مؤلفه‌ها مسئولیت‌پذیری بیشترین رابطه را با عملکرد حسابرسان دارد و در مرتبه دوم دلسوزی و در مرتبه سوم صداقت بیشترین ارتباط را با عملکرد حسابرسان دارند. بنابراین هرچه حسابرسان از هوش اخلاقی بالاتری برخوردار باشند، عملکرد بهتری خواهند داشت. همچنین بعد مسئولیت‌پذیری از هوش اخلاقی اهمیت بیشتری برای فعالیت حرفه‌ای حسابرسان دارد.

هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی تعیین سهم مؤلفه‌های هوش معنوی در کیفیت صورت‌های مالی به منظور بازنگری مطالعات پیشین و ترکیب نتایج آن‌ها برای پاسخگویی به سؤال‌های زیر است:

۱. آیا بین هوشیاری حسابداران و کیفیت صورت‌های مالی رابطه معناداری وجود دارد؟
۲. آیا بین خوبی حسابداران و کیفیت صورت‌های مالی رابطه معناداری وجود دارد؟
۳. آیا بین جهت‌گیری درونی حسابداران و کیفیت صورت‌های مالی رابطه معناداری وجود دارد؟
۴. آیا بین معنا و مفهوم حسابداران و کیفیت صورت‌های مالی رابطه معناداری وجود دارد؟

۵. آیا بین وجود و شخصیت حسابداران و کیفیت صورت‌های مالی رابطه معناداری وجود دارد؟
۶. آیا بین حقیقت و صداقت حسابداران و کیفیت صورت‌های مالی رابطه معناداری وجود دارد؟
۷. آیا بین تمامیت و کلیت حسابداران و کیفیت صورت‌های مالی رابطه معناداری وجود دارد؟

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش (منبع: محقق ساخته)

روش پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ طبقه‌بندی بر حسب هدف، پژوهشی کاربردی بوده و از نظر طبقه‌بندی بر مبنای روش، پژوهش توصیفی محسوب می‌شود و از میان پژوهش‌های توصیفی، از نوع همبستگی است. زیرا رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته را بررسی می‌کند. همچنین با توجه به عدم امکان کنترل کلیه متغیرهای نامربوط و استفاده از اطلاعات تاریخی

برای آزمون فرضیه‌ها، می‌توان این پژوهش را از لحاظ شیوه گردآوری داده‌ها در زمره پژوهش‌های شبه تجربی - پس رویدادی قرار داد.

جامعه‌ی آماری پژوهش شامل تمام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در سال ۱۳۹۵ است. نمونه آماری این پژوهش آن دسته از شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار هستند که دارای شرایط زیر باشند:

۱. نمونه تغییر سال مالی نداشته باشد به عبارتی پایان سال مالی آن‌ها ۲۹ اسفند ماه باشد.
  ۲. در سال ۱۳۹۵ در بورس اوراق بهادار تهران فعال باشند.
  ۳. اطلاعات مورد نیاز شرکت‌ها برای مطالعات و محاسبات پژوهش، در طول دوره در دسترس باشد.
  ۴. مدیران مالی آن با سابقه بیش از ۱۰ سال بوده به سوالات مربوط به متغیرهای مستقل پژوهش پاسخ دهند.
  ۵. شرکت‌های واسطه‌گری مالی (سرمایه‌گذاری، هلدینگ، لیزینگ و بانک‌ها) از نمونه آماری حذف شدند.
- از بین ۵۳۸ شرکت بورسی با توجه به موارد بالا در نهایت ۱۳۱ شرکت به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند.

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اصلی:

بین هوش معنوی حسابداران و کیفیت صورتهای مالی رابطه معناداری وجود دارد.
فرضیه‌های فرعی:

۱. بین هوشیاری حسابداران و کیفیت صورتهای مالی رابطه معناداری وجود دارد.
۲. بین خوبی حسابداران و کیفیت صورتهای مالی رابطه معناداری وجود دارد.
۳. بین جهت‌گیری درونی حسابداران و کیفیت صورتهای مالی رابطه معناداری وجود دارد.

۴. بین معنا و مفهوم حسابداران و کیفیت صورت‌های مالی رابطه معناداری وجود دارد.
 ۵. بین وجود و شخصیت حسابداران و کیفیت صورت‌های مالی رابطه معناداری وجود دارد.
 ۶. بین حقیقت و صداقت حسابداران و کیفیت صورت‌های مالی رابطه معناداری وجود دارد.
 ۷. بین تمامیت و کلیت حسابداران و کیفیت صورت‌های مالی رابطه معناداری وجود دارد.

در این پژوهش برای جمع آوری داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز، ابتدا از روش کتابخانه‌ای و مطالعات اسنادی استفاده شده که بر این اساس، مبانی نظری و ادبیات پژوهش از کتب و مجلات تخصصی فارسی و لاتین گردآوری و سپس برای یک متغیر (هوش معنوی) از روش میدانی استفاده شد. سپس داده‌های لازم برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از طریق مراجعه به صورت‌های مالی و یادداشت‌های توضیحی شرکت‌های منتخب، گزارشات هیئت مدیره، لوح‌های فشرده، آرشیو تصویری و آماری سازمان بورس اوراق بهادار تهران و همچنین ره-آورد نوین استخراج شد. داده‌های گردآوری شده پس از حصول اطمینان از صحت و دقت آن‌ها، جهت محاسبه هر یک از متغیرها به صفحه گسترده نرم‌افزار Excel 2013 منتقل شده و برای تجزیه و تحلیل آماده شدند.

قبل از انجام هرگونه تحلیل بر روی داده‌های جمع‌آوری شده و استنباط آماری، نخست باید از پایایی و روایی ابزار اندازه‌گیری اطمینان حاصل کرد. پایایی پرسشنامه توسط آزمون آلفای کرونباخ سنجیده شد و نتایج آزمون نشان داد که پرسشنامه‌های مورد استفاده از پایایی و دقت لازم برخوردارند. به منظور سنجش روایی نیز از آزمون روایی همگرا و روایی واگرا استفاده شده است. که نتایج آن به شرح زیر است:

جدول ۱. آلفای کرونباخ متغیرهای پژوهش

متغیر	آلفای کرونباخ	وضعیت متغیر
هوش معنوی	۰ / ۸۷۹	قابل قبول
کیفیت صورت‌های مالی	۰ / ۹۰۵	قابل قبول

با توجه به اینکه کلیه مقادیر بالاتر از ۰/۷ است، بنابراین آلفای کرونباخ متغیرهای پژوهش تأیید می‌شود.

- پایایی مرکب^۱ (p دلوین - گلدشتاین)

جدول ۲. پایایی مرکب متغیرهای پژوهش

وضعیت متغیر	پایایی مرکب (p دلوین - گلدشتاین)	متغیر
قابل قبول	۰ / ۹۰۶	هوش معنوی
قابل قبول	۰ / ۸۵۴	کیفیت صورت های مالی

با توجه به اینکه پایایی مرکب متغیرهای پژوهش بالاتر از ۰/۷ است؛ بنابراین می‌توان گفت کلیه متغیرهای پژوهش از وضعیت مناسب و قابل قبولی از نظر پایایی مرکب برخوردار هستند.

روایی همگرا: این شاخص که به اندازه‌گیری میزان تبیین متغیرهای پنهان پژوهش توسط متغیرهای مشاهده‌پذیر آن (مؤلفه‌ها/سؤالات) می‌پردازد توسط شاخص AVE (متوسط واریانس استخراج شده) مورد سنجش قرار می‌گیرد و حداقل مقدار قابل قبول برای روایی همگرا ۰/۵۰ است که نتایج آن در جدول (۳) ارائه شده است:

جدول ۳. روایی همگرا متغیرهای پژوهش

وضعیت متغیر	روایی همگرا	متغیر
قابل قبول	۰ / ۵۸۱	هوش معنوی
قابل قبول	۰ / ۶۰۴	کیفیت صورت های مالی

جدول فوق نشان دهنده روایی همگرایی متغیرهای پژوهش است. با توجه به اینکه کلیه مقادیر بالاتر از ۰/۵ هستند؛ بنابراین روایی همگرا برای کلیه متغیرهای پژوهش در حد قابل قبول است.

- روایی واگرا (تشخیصی): این شاخص توانایی یک مدل را در میزان افتراق مشاهده-پذیرهای متغیر پنهان آن مدل با سایر مشاهده‌پذیرهای موجود در مدل می‌سنجد. جهت سنجش روایی واگرا از شاخص بار مقطعی (Cross Loading) استفاده می‌شود. مقدار قابل قبول برای این شاخص این است که بار عاملی هر متغیر مشاهده‌پذیر بر روی متغیر پنهان مربوط به خود باید حداقل ۰/۱ بیشتر از بار عاملی همان متغیر مشاهده‌پذیر بر متغیرهای پنهان دیگر باشد. نتایج جدول روایی واگرا در مدل پژوهش، نشان داد کلیه متغیرهای مشاهده‌پذیر، دارای بارهای عاملی بالاتری نسبت به متغیر پنهان دیگر هستند و در حد قابل قبول بودند. نتایج روایی واگرا یا تشخیصی در جدول زیر قابل مشاهده است.

جدول ۴. روایی واگرا بر اساس بار مقطعی

هوش معنوی	کیفیت صورت مالی	
۰ / ۸۴	۰ / ۴۱۳	حقیقت و صداقت
۰ / ۷۴۳	۰ / ۳۳۳	هوشیاری
۰ / ۶۸۷	۰ / ۳۳۸	جهت‌گیری درونی
۰ / ۴۸۶	۰ / ۹۴۱	کیفیت صورت‌های مالی
۰ / ۷۷۴	۰ / ۲۸۷	خوبی
۰ / ۷۷۴	۰ / ۳۵	معنا و مفهوم
۰ / ۸۱۷	۰ / ۳۷۹	تمامیت و کلیت
۰ / ۶۹	۰ / ۴۴۲	وجود و شخصیت

نتایج روایی و اگر در جدول فوق نشان می‌دهد اختلاف بارهای عاملی هر یک از متغیرهای مشاهده‌پذیر نسبت به متغیر مربوط به خود، حداقل ۰/۱ بیشتر از بار عاملی آن نسبت به سایر متغیرها است؛ بنابراین روایی تشخیصی مدل پژوهش نیز در حد قابل قبول است.

در این پژوهش برای تجزیه و تحلیل و داده پردازی از الگوی معادلات ساختاری استفاده شده است. الگوی معادلات ساختاری، یک روش چند متغیره با هدف نشان دادن علیت و بر اساس تحلیل مسیر با متغیرهای مکنون است که اخیراً در علوم رفتاری و اجتماعی برای داده پردازی‌های چند متغیره، کاربرد فراوان یافته است (مک دونالد و رینگو، ۲۰۰۲). رویکردهای مختلفی در مورد الگوی معادلات ساختاری وجود دارد که یکی از پر کاربردترین آن‌ها استفاده از روش شناسی مبتنی بر واریانس به روش حداقل مربعات جزئی یا همان الگوهای نرم است که در مقابل الگوهای ساختاری کوواریانس محور، انعطاف‌پذیری بالاتری دارند (واکینگ و موریس، ۲۰۰۵). روش حداقل مربعات جزئی، زمانی که برای هر سازه تعداد متغیر زیاد و یا حجم نمونه کم است، بسیار مناسب است (مک دونالد و رینگو، ۲۰۰۲). اجرای این فن، نرم افزارهای خاص خود را دارد که با توجه به دسترسی محقق به LISREL^{8.5} از این نرم افزار برای تدوین الگوی معادله ساختاری استفاده می‌نماید، زیرا این روش در اولین مراحل تدوین و ارائه یک الگو، مناسبتر است. در نهایت مدل مفهومی و تعریف عملیاتی متغیرهای پژوهش به شرح شکل ۱ و جدول ۵ ارائه می‌شود.

1. McDonald & Ringo
2. Wakeling & Morris

جدول ۵. تعریف عملیاتی متغیرهای پژوهش

متغیرهای پژوهش	معیار اندازه گیری
هوش معنوی	این متغیر با هفت بعد (هوشیاری، خوبی، جهت‌گیری دورنی، معنا و مفهوم، وجود و شخصیت، حقیقت و صداقت، تمامیت و کلیت) معرفی شده است که روایی و پایایی آن در بخش یافته‌های پژوهش ارائه شده است و از پرسشنامه هوش معنوی جامع آمرام و درایر (۲۰۰۹) با هنجار ایرانی استفاده شده است.
کیفیت صورت‌های مالی	<p>در این پژوهش برای ارزیابی کیفیت گزارشگری مالی از کیفیت اقلام تعهدی اختیاری به شرح زیر استفاده شده است. محاسبه اقلام تعهدی اختیاری طبق پژوهش گواهی و همکاران (۱۳۹۲) که مدل کاستنیک را به عنوان بهترین مدل محاسبه اقلام تعهدی اختیاری در ایران معرفی کردند، از روابط زیر استفاده خواهد شد.</p> <p>در ابتدا اقلام تعهدی به صورت زیر محاسبه می‌شود:</p> $ACC_t = (\Delta Cat - \Delta CLt - \Delta CASHt + \Delta STDEBTt - DEPnt)$ <p>ACC_t: کل اقلام تعهدی در سال t</p> <p>ΔCat: تغییر در دارایی‌های جاری غیر نقدی</p> <p>ΔCLt: تغییر در بدهی‌های جاری</p> <p>$DEPnt$: استهلاك دارایی‌های مشهود و نامشهود</p> <p>$\Delta STDEBTt$: تغییر در حصة جاری تسهیلات دریافتی</p> <p>$\Delta CASHt$: تغییر در وجه نقد</p> <p>سپس با استفاده از مدل کاستنیک، مدیریت سود به دست می‌آید:</p> $ACCR_{it} = \alpha_0 + \alpha_1[\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}] + \alpha_2PPE_{it} + \alpha_3\Delta CFO_{it} + \varepsilon_{it}$ <p>در این مدل:</p> <p>$ACCR_{it}$ = کل اقلام تعهدی (سود خالص - جریان وجه نقد عملیاتی)</p> <p>ΔREV_{it} = تغییر در درآمد از سال $t-1$ تا سال t ($REV_t - REV_{t-1}$)</p> <p>ΔREC_{it} = تغییر در خالص حساب‌های دریافتی از سال $t-1$ تا سال t ($REC_t - REC_{t-1}$)</p> <p>PPE_{it} = ناخالص اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات در سال t</p> <p>ΔCFO_{it} = تغییر در جریان‌های نقدی عملیاتی از سال $t-1$ تا سال t ($CFO_t - CFO_{t-1}$)</p> <p>این الگو از دو جنبه، الگوی جونز را تعدیل می‌کند. اولین و اصلی‌ترین تعدیل، وارد کردن تغییر در خالص وجه نقد ناشی از عملیات به عنوان سومین متغیر مستقل است. شواهد و پژوهش‌های تجربی اخیر نشان می‌دهد که اقلام تعهدی با تغییرات جریان‌های وجه نقد همبستگی منفی دارد، که این موضوع احتمالاً به دلیل ماهیت الگوی حسابداری است (دجو، ۱۹۹۴؛ به نقل از گواهی و همکاران، ۱۳۹۲). بنابراین بخش موقت جریان‌های وجه نقد بر مجموع کل اقلام تعهدی تأثیری غیراختیاری خواهد داشت که قسمتی از این جزء غیراختیاری اقلام تعهدی را می‌توان با تعدیل کل اقلام تعهدی به اندازه‌ی تغییرات وجه نقد ناشی از عملیات، شناسایی کرد. دومین تغییر نسبت به الگوی جونز سست کردن فرض برونزا بودن درآمدها است. لازم به ذکر است که در الگوی فوق، اقلام تعهدی اختیاری (DAC) به صورت باقیمانده‌های مدل رگرسیونی فوق حاصل شود. به علاوه، در مدل فوق به منظور استاندارد کردن و موزون شدن عوامل به منظور کاهش نوسانات، تمام متغیرها بر دارایی‌های ابتدای دوره تقسیم می‌شوند.</p>

یافته‌های پژوهش

با داده‌های جمع‌آوری شده از پرسشنامه، برای هر یک از متغیرهای پژوهش به ارائه آماره-های حداقل، حداکثر نمره، میانگین، انحراف استاندارد، چولگی و کشیدگی به صورت جدول زیر نمایش داده می‌شود:

جدول ۶. جدول متغیرهای توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیرهای پژوهش	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار
هوش معنوی	۲/۱۴	۴/۷۷	۳/۷۸	۰/۵۹
کیفیت صورت‌های مالی	۰/۰۰۰۴	۰/۶۴۹۷	۰/۰۹۰۹	۰/۰۹۲

در جدول فوق به میزان دامنه تغییرات نمرات متغیرها، میانگین و انحراف معیار آن‌ها اشاره شده است. همانطور که مشاهده می‌شود متغیر هوش معنوی که دارای پرسشنامه طیف لیکرت بوده است در دامنه ۱ تا ۵ حداقل و حداکثر نمره بدست آمده را دارا بوده است. (بیشترین گروه سنی را افراد بین ۳۱ تا ۴۰ سال با جنسیت مذکر و دارای رده سابقه کاری بین ۱۰ تا ۱۵ سال با مدرک تحصیلی کارشناسی به خود اختصاص داده‌اند).

برای آزمون فرضیه‌های پژوهش در ابتدا به بررسی نرمال بودن متغیرها پرداخته می‌شود. بنابراین در ابتدا این شرط برای متغیرهای پژوهش مورد بررسی قرار می‌گیرد.

جدول ۷. آزمون کولموگروف-اسمیرنوف برای نرمال بودن متغیرهای پژوهش

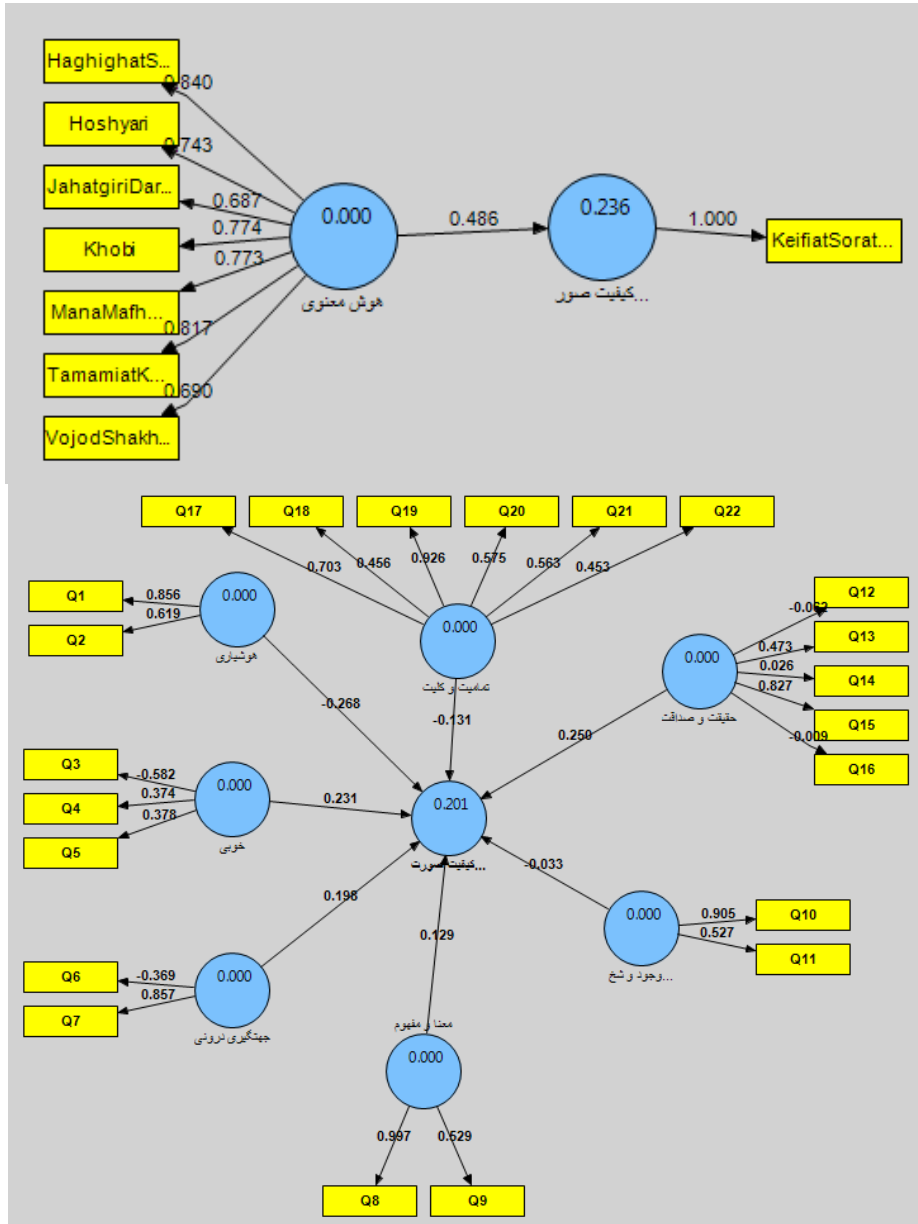
شاخص‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	آماره Z	سطح معناداری
هوش معنوی	۱۳۰	۳/۷۸	۰/۵۹	۰/۷۶۳	۰/۶۰۶
کیفیت صورت‌های مالی	۱۳۰	۰/۰۹۰۹	۰/۰۹۲	۱/۸۵۴	۰/۰۰۲

با توجه به این که سطح معنی‌داری آزمون کولموگروف-اسمیرنوف در جدول فوق که برای متغیر هوش معنوی پژوهش، بیشتر از ۰/۰۵ است، نتیجه می‌شود که توزیع متغیر فوق ذکر تفاوت معناداری با توزیع نرمال ندارد. بنابراین نتیجه می‌گیریم که توزیع متغیر هوش

معنوی پژوهش نرمال است. اما برای متغیر کیفیت صورت‌های مالی با توجه به سطح معناداری که پایین‌تر از ۰/۰۵ است، بنابراین این متغیر دارای توزیع نرمال نیست. بنابراین برای بررسی فرضیه‌های پژوهش از نرم افزار معادلات ساختاری SmartPLS استفاده شده است.

- تجزیه و تحلیل مدل تحلیل با استفاده از نرم افزار PLS
برای بررسی روابط بین متغیرها مدل پژوهش بدین صورت بدست آمده است:

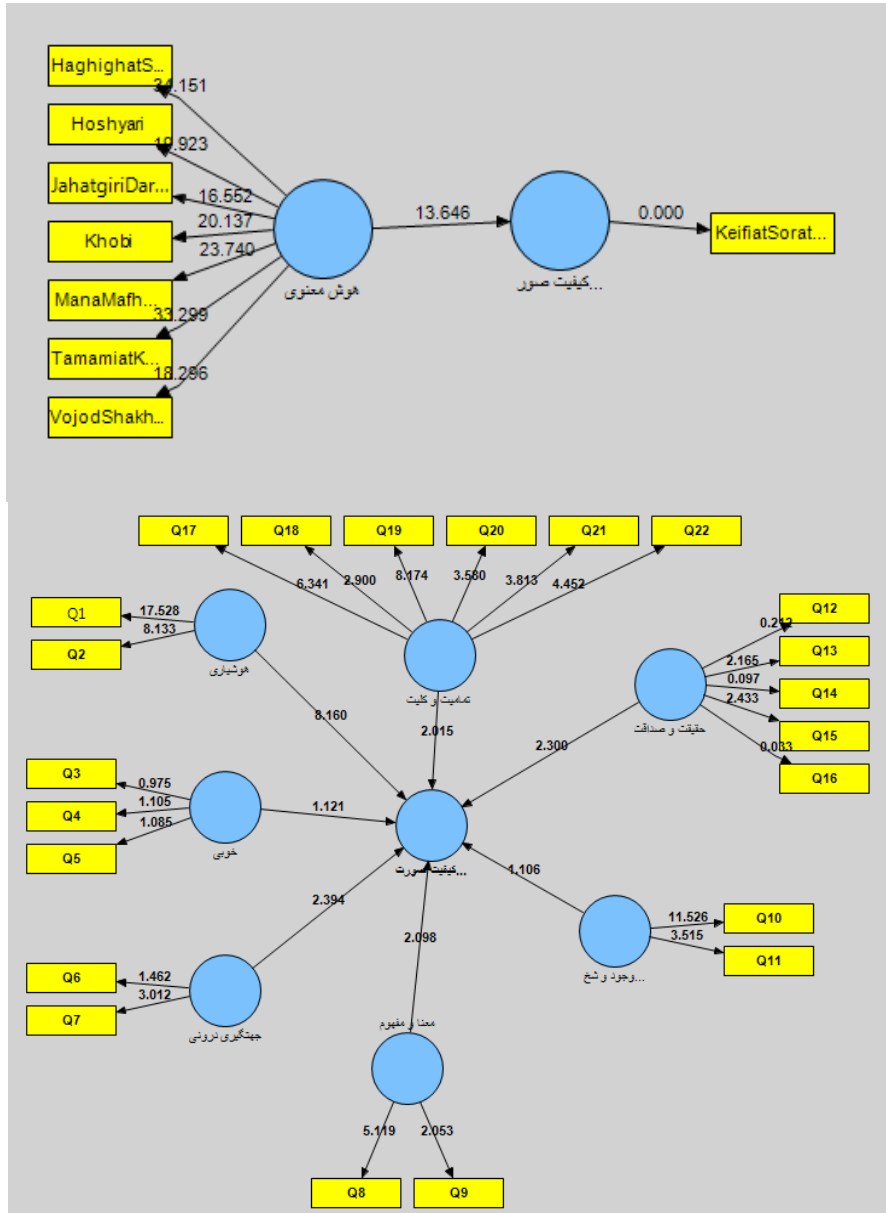
Archive of SID

شکل ۲. مقادیر شدت تأثیر روابط بین متغیرهای پژوهش در مدل نهایی

که سطح معناداری روابط فوق، در شکل زیر ارائه شده است:

شکل ۳. مقادیر t روابط بین متغیرهای پژوهش در مدل نهایی

سایر مقادیر مدل پژوهش در جدول زیر، مشاهده می شود:

جدول ۸- بررسی فرضیه های پژوهش

نتیجه	سطح معناداری	مقدار تی	شدت تأثیر	روابط مفاهیم با شاخص ها در مدل
تأیید فرضیه	کوچکتر از ۱ درصد	۱۳ / ۶۴۶	۰ / ۴۸۶	فرضیه اصلی: بین هوش معنوی حسابداران و کیفیت صورتهای مالی رابطه معناداری وجود دارد.
تأیید فرضیه	کوچکتر از ۱ درصد	۸ / ۱۶	۰ / ۲۶۸	فرضیه فرعی اول: بین هوشیاری حسابداران و کیفیت صورتهای مالی رابطه معناداری وجود دارد.
رد فرضیه	بزرگتر از ۵ درصد	۱ / ۱۲۱	۰ / ۲۳۱	فرضیه فرعی دوم: بین خوبی حسابداران و کیفیت صورتهای مالی رابطه معناداری وجود ندارد.
تأیید فرضیه	کوچکتر از ۵ درصد	۲ / ۳۹۴	۰ / ۱۹۸	فرضیه فرعی سوم: بین جهت گیری درونی حسابداران و کیفیت صورتهای مالی رابطه معناداری وجود دارد.
تأیید فرضیه	کوچکتر از ۵ درصد	۲ / ۰۹۸	۰ / ۱۲۹	فرضیه فرعی چهارم: بین معنا و مفهوم حسابداران و کیفیت صورتهای مالی رابطه معناداری وجود دارد.
رد فرضیه	بزرگتر از ۵ درصد	۱ / ۱۰۶	۰ / ۰۳۳	فرضیه فرعی پنجم: بین وجود و شخصیت حسابداران و کیفیت صورتهای مالی رابطه معناداری وجود ندارد.
تأیید فرضیه	کوچکتر از ۵ درصد	۲ / ۳	۰ / ۲۵	فرضیه فرعی ششم: بین حقیقت و صداقت حسابداران و کیفیت صورتهای مالی رابطه معناداری وجود دارد.
تأیید فرضیه	کوچکتر از ۵ درصد	۲ / ۰۱۵	۰ / ۱۳۱	فرضیه فرعی هفتم: بین تمامیت و کلیت حسابداران و کیفیت صورتهای مالی رابطه معناداری وجود دارد.

شدت تأثیر، میزان شدت ارتباط بین متغیرها را نشان می دهد و طیف این ضریب بین ۰ تا ۱ است. هر چه این میزان به ۱ نزدیک تر باشد، نشان دهنده قوی تر بودن روابط بین متغیرها است. مقادیر t که حاصل تقسیم شدت تأثیر بر خطای استاندارد است، نشان دهندهی معناداری رابطه متغیرها است. مقادیر t بین $-۱/۹۶$ و $۱/۹۶$ نشان دهندهی عدم وجود اثر معناداری میان متغیرهای مکنون مربوط است. مقادیر t بین $۱/۹۶$ و $۲/۵۷۶$ نشان دهندهی اثر معناداری با بیش از ۹۵٪ اطمینان میان متغیرهای مکنون مربوط است. مقادیر t مساوی و

بزرگتر از ۵۷۶ / ۲ نشان دهنده اثر معناداری با بیش از ۹۹٪ اطمینان میان متغیرهای مکنون مربوطه است.

-آزمون مدل ساختاری

۱- اعداد معناداری t (T-values): مقادیر بالای ۱/۹۶ نشان از صحت رابطه‌ی بین سازه‌ها و در نتیجه تأیید فرضیه‌های پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد است که مقادیر آن در شکل (۹) نشان داده شده است.

۲- معیار R^2 : این معیار برای متصل کردن بخش اندازه‌گیری و بخش ساختاری مدل‌سازی معادلات ساختاری به کار می‌رود و نشان از تأثیری دارد که یک متغیر برون‌زا بر یک متغیر درون‌زا می‌گذارد. با توجه به اینکه مقدار R^2 متغیر کیفیت صورت‌های مالی (۰/۲۳۶) در حد تقریباً متوسطی است؛ بنابراین می‌توان گفت برازش ساختاری مدل به وسیله R^2 در حد متوسط است.

۳- معیار Q^2 : این معیار توسط استون‌گیزر (۱۹۷۵) معرفی شد و قدرت پیش‌بینی مدل را مشخص می‌سازد؛ یعنی مدلهایی که دارای برازش بخش ساختاری قابل قبول هستند باید قابلیت پیش‌بینی شاخص‌های مربوط به سازه‌های درون‌زای مدل را داشته باشند. مقادیر ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۲۵ به ترتیب نشان از قابلیت پیش‌بینی ضعیف، متوسط و قوی دارند. با توجه به اینکه مقدار Q^2 برای تمامی متغیر وابسته بالاتر از ۰/۲۵ هستند؛ بنابراین می‌توان گفت، مدل ساختاری از قدرت پیش‌بینی بالایی برخوردار است و در حد قابل قبول است.

-ارزیابی برازش کلی مدل

۱- معیار GOF: این معیار مربوط به بخش کلی مدل‌های معادلات ساختاری است. بدین معنی که توسط این معیار، محقق می‌تواند پس از بررسی برازش بخش اندازه‌گیری و بخش ساختاری مدل کلی پژوهش، برازش بخش کلی را نیز کنترل نماید. مقادیر ۰/۰۱، ۰/۲۵ و

۰,۳۵ به ترتیب حاکی از برازش کلی ضعیف، متوسط و قوی است. مقدار GOF در مدل پژوهشی حاضر، به شرح زیر است:

$$GOF = \sqrt{\text{communality} \times R^2} = ۰ / ۴۱۶$$

با توجه به اینکه مقدار GOF برابر با ۰/۴۱۶ است؛ بنابراین می توان گفت سطح برازش کلی مدل در حد عالی و قابل قبول است.

بحث و نتیجه گیری

هوش معنوی در برگیرنده سازگاری و رفتار حل مسأله است که دارای بالاترین سطوح رشد در حیطه های مختلف شناختی، اخلاقی، هیجانی، بین فردی و ... است که می تواند فرد را در جهت هماهنگی با پدیده های اطرافش و دستیابی به یکپارچگی درونی و بیرونی یاری نماید. همچنین این هوش به افراد دید کلی در خصوص زندگی و همه تجارب و رویدادها می دهد و باعث می شود فرد بتواند چارچوب بندی و تفسیر مجدد تجارب خود را شکل بدهد و شناخت و معرفت خویش را عمق بخشد. از سوی دیگر به سبب توسعه و گستردگی فعالیت های مدیریتی واحد تجاری، داده های حسابداری جایگاه مهمی در مدیریت بنگاه ها دارند. بنابراین، اطلاعات باید اتکاپذیر باشند تا نتایج فعالیت های مالی بتوانند در کمک به فرآیند تصمیم گیری مدیریت و دیگر گروه ها یاری دهنده باشند. کاهش رفتارهای متقلبانه در سایه افزایش هوش معنوی حسابداران، علاوه بر صورت های مالی و نتایج فعالیت شرکت ها، اقتصاد کشور را نیز تحت تأثیر قرار می دهد. از این رو، در بسیاری از کشورها، تقویت ابعاد معنوی حسابداران و گروه های حرفه ای نظیر حسابرسی داخلی، حسابرسی مستقل و مشاوره های گواهی شده جایگاه مهمی پیدا کرده است. امروزه کیفیت

گزارشگری مالی بیشتر مورد توجه قرار گرفته است. کیفیت گزارشگری مالی، دقت و صحت گزارش‌های مالی در بیان اطلاعات مربوط به عملیات شرکت، خصوصاً جریان‌های نقدی مورد انتظار، به منظور آگاه نمودن سرمایه‌گذاران است. طبق بیانیه مفهومی شماره یک هیئت استانداردهای حسابداری مالی، گزارشگری مالی باید «اطلاعات سودمندی فراهم نماید که سرمایه‌گذاران بالفعل و بالقوه را در انجام تصمیم‌گیری‌های منطقی یاری نماید». در این میان حسابداران که تهیه‌کننده این صورتهای مالی هستند بایستی از صلاحیت فنی و اخلاقی لازم برخوردار باشند. پژوهش حاضر به بررسی رابطه هوش معنوی حسابداران و کیفیت صورت‌های مالی می‌پردازد. آزمون فرضیه‌ها نشان داد بین هوش معنوی حسابداران و کیفیت صورت‌های مالی رابطه معناداری وجود دارد. همچنین بین هوشیاری، جهت‌گیری درونی، معنا و مفهوم، حقیقت و صداقت و تمامیت و کلیت حسابداران با کیفیت صورت‌های مالی رابطه معناداری وجود دارد. از سوی دیگر بین خوبی و وجود و شخصیت حسابداران با کیفیت صورت‌های مالی رابطه معناداری وجود ندارد. پژوهش‌های انجام شده پیرامون رابطه بین هوش معنوی و سایر متغیرها از جمله عملکرد حساب‌برسان و خدمات سازمانی (لالاندو و پرادهان، ۲۰۱۸؛ اختر و همکاران، ۲۰۱۸؛ هنیفی، ۲۰۱۲؛ حاجیها و ملاسلطانی، ۱۳۹۵)، مدیریت کارآمد (آمرام و دیریر، ۲۰۰۹؛ انور و همکاران، ۲۰۱۵)، نشان از تأیید روابط بین این متغیرها با هوش معنوی بوده است. بر اساس نتایج پژوهش می‌توان پیشنهاد کرد مدیران و رهبران دنیای کسب و کار فعلی شرایطی را فراهم آورند تا حسابداران شرکت که از هوش معنوی بالا، یکپارچه و چند بعدی برخوردار شوند تا بتوانند در راستای تهیه اطلاعات مالی کامل، صحیح و غیر جانبدارانه کمک نمایند. این موضوع باعث می‌شود که شرکتها بخش مهمی از مسئولیتهای اجتماعی خود را به اجرا درآورند. همچنین مدیران می‌توانند با بکارگیری روشهای خلاقانه و بدیع، استفاده از هوش معنوی که فراتر از هوش منطقی و عاطفی است را عنصر حل مسائل و مشکلات در محیط کار قرار دهند.

سپاسگزاری: این پژوهش برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران غرب است. نویسندگان مقاله بر خود لازم می‌دانند از همکاری و مساعدت همه عزیزانی که در این پژوهش ما را یاری نموده‌اند سپاسگزاری نمایند.

منابع

- آسهرلوس، وحیده؛ داداشی خاص، اسماعیل. (۱۳۹۱). تأثیر هوش معنوی مدیران بر عملکرد کارکنان سازمان‌های دولتی، فصلنامه علمی-پژوهشی *ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، مقاله ۶، دوره ۲، شماره ۳، زمستان، ۹۷-۱۳۵.
- حاجیها، زهره؛ ملا سلطانی، جمال. (۱۳۹۵). رابطه بین هوش اخلاقی با عملکرد حسابرسان مستقل. *حسابداری مدیریت*. شماره ۱. دوره ۱۱ (۱). ۱۰۵-۱۱۶.
- رهنمای رودپشتی، فریدون؛ نیکومرام، هاشم؛ محمودی، محمد. (۱۳۹۲). سنجش تأثیر سیستم اطلاعات حسابداری مدیریت مبتنی بر پشتیبانی تصمیم و هوش تجاری بر عملکرد مالی واحدهای اقتصادی، *پژوهشگر (مدیریت)*. ۱۰ (۲۲). ۱۱۱-۱۲۲.
- شوقی، بهزاد. زمانی مقدم، افسانه و پریوش جعفری. (۱۳۹۶). تأثیر مدیریت دانش بر خرد سازمانی با توجه به نقش میانجی هوش: مورد مطالعه: دانشگاه آزاد اسلامی اسلامی شهر تهران). *فصلنامه علمی، پژوهشی ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*؛ دوره هفتم، شماره یک، تابستان، ۱۵۵-۱۸۶.
- شیاسی، مجید؛ اعتباریان، اکبر؛ زرین آبادی، زرین؛ احمدی، مجتبی. (۱۳۹۵). نقش هوش معنوی در بهره‌وری کارکنان دانشگاه علوم پزشکی اصفهان بر اساس مدل معادلات ساختاری. *مدیریت سلامت*. دوره ۱۹، شماره ۶۳، ۳۴-۴۴.
- صادقی راد، حمید. (۱۳۹۴). تأثیر کیفیت ارائه صورت‌های مالی بر بهبود تصمیمات سازمانی. مرکز آموزش و تحقیقات راه آهن. *مقاله منتخب*. شماره ۲۷۳. ۱-۶.
- گواهی، بابک؛ بیگ‌زاده ننه‌کران، رضا؛ اقبالی عموقین، علیرضا. (۱۳۹۲). انتخاب بهترین الگو در خصوص محاسبه مدیریت سود در شرکت‌های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران، *یازدهمین همایش ملی حسابداری ایران*، مشهد، دانشگاه فردوسی مشهد.

ممینی، یعقوب؛ ممینی، فریبا. (۱۳۹۲). مدیریت و رهبری سازمان‌ها با تکیه بر هوش معنوی. اولین کنفرانس ملی حسابداری و مدیریت. شیراز. موسسه بین‌المللی آموزشی و پژوهشی خوارزمی. میرزاخانی، پرویز؛ دلاور، علی؛ مکوندی، بهنام (۱۳۹۳). بررسی رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی با هوش معنوی، فصلنامه علمی-پژوهشی *ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، مقاله ۷، دوره ۴، شماره ۱، تابستان، ۱۲۹-۱۵۸.

- Akhtar Sohail, Mohd Anuar Arshad, Arshad Mahmood, Adeel Ahmed, (2018) "Gaining recognition of Islamic spiritual intelligence for organisational sustainability", *International Journal of Ethics and Systems*, Vol. 34 Issue: 1, pp.70-77, <https://doi.org/10.1108/IJOES-01-2017-0003>.
- Amwar Md. Aftab, AAhad M. Osman-Gani (2015). The effects of spiritual intelligence and its dimensions on organizational citizenship behavior, *Journal of Industrial Engineering and Man*, Vol 8, No 4.
- Amram, Y. & Dryer, (2009). The Developmental and preliminary validation of the integrated SI scale (ISIS). *Institute of transpersonal psychology*, Palo Alto, CA.
- Amram Y. (2009). *The contribution of emotional and spir-itual intelligences to effective business leadership*. Palo Alto: Institute of Transpersonal Psychology.
- Fatah N. Mohsen Shaykhi A. (2009). The Relationship between the position Control and Organizational climate and Embyee Productivity in the Tax office in Tehran. *Journal of Management, Researcher spring*. [Persian].
- Hanafi R. (2013). *Spiritual intelligence*, emotional intelligence and auditor's performance.
- Lalatendu Kesari Jena, Sajeet Pradhan, (2018) "Workplace spirituality and employee commitment: The role of emotional intelligence and organisational citizenship behaviour in Indian organisations", *Journal of Enterprise Information Management*, Vol. 31 Issue: 3, pp.380-404, <https://doi.org/10.1108/JEIM-10-2017-0144>.
- McDonald RP, Ringo H (2002). Principles and Practice in Reporting Structural Equation Analyses. *Psychological Methods*, 7(1): 64-82.
- Marison, J.D. (2000). Spiritual Intelligence or Spiritual Consciousness. *International Journal for the Psychology and Religion*; 10(2): 47-56.
- Salehi Mahdi, Mahin Ali Mirzaee, Mahdieh Yazdani, (2017) "Spiritual and emotional intelligences, financial performance, tax avoidance and corporate disclosure quality in Iran", *International Journal of Law and*

- Management*, Vol. 59 Issue: 2, pp.237-256, <https://doi.org/10.1108/IJLMA-11-2015-0059>.
- Samadi P. (2006). Spiritual intelligence. *J New Thoughts Edu*; 2: 99-144. 7.
- Violeta Šilingienė, Sandrita Škėrienė (2015). Expression of Leaders' Spiritual Intelligence in a Context of Service Organizations: A Gender Approach, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Volume 213, 1 December, Pages 758-763.
- Wakeling IN, Morris J (2005). A test of significance for partial least squares regression. *Journal of Chemo metrics*, 7(4): 291-304. Retrieved 8/28/200 Available at: <http://www3.interscience.wiley.com/journal/110435593/abstract>
- Yoshida Y, Sandall J. (2013). Occupational burnout and work factors in community and hospital midwives: *A survey analysis. Midwifery*. 29(8): 921-6.
- Zureigat. Mohammad. (2011). The Effect of Ownership Structure on Audit Quality: Evidence from Jordan" *International Journal of Business and Social Science*, 10 (2): 38-46.